הדף היומי

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת בבא בתרא - דף קעב קעג

עיונים על הדף

מדבר שקר תרחק!

בין ההלכות שהביאה הגמ' בכתיבת השטר אמרו בשם רב שאמר לספריה וכן אמר להו רב הונא לספריה כי קיימיתו בשילי כתבו בשילי ואע"ג דמסירן לכו מילי בהיני כי קיימיתו בהיני כתבו בהיני ואף על גב דמסירן לכו מילי בשילי. כלומר יש לכתוב את מקום כתיבת השטר אף שענייננו מוסב על מקום אחר.

כתב הרמ"ה, שאין לבאר את הענין כפשוטו שאמר להם שלא ישנו את המקום, כיון שבכך עוברים על "מדבר שקר תרחק" ועיין באורך באות קח איך ביאר את הסוגיא.

מדברי הרמ"ה למדנו ש"מדבר שקר תרחק" מוסב על שינוי מן המציאות, אמנם מדובר בסופר הכותב שטרות כלפי הבי"ד אולם כבר הבאנו בעבר שהנושא בשקר האמור בתורה הוא כלפי עדות שקר.

הגר"י פערלא על הרס"ג *(עשה כב)* האריך הרבה בדברי הראשונים האם איסור שקר הוא רק בדיני הבית דין או אף במילי דעלמא, והביא את דברי הרמ"ה בסוגיא שלנו שנאמר איסור שקר מדין תורה על כל דבר. ועי' באריכות דבריו שלבסוף נוקט שבמילי דעלמא אין איסור תורה, אך מאידך מרחיב את האיסור של שקר, שאינו רק בעדות אלא בכל המסתעף לדיני וענייני בית הדין.

הארכנו הרבה בענין השקר, ועי' לעיל עיונים על הדף לדף לב. וכן בעיונים על הדף למסכת בבא מציעא כב, ב כג, שם הארכנו במקורות וכו'.

כתב החזון איש *(אמונה ובטחון ד, יג)* וראוי לקבוע הדיבור במדת האמת המתוקנה ובמדת השקר המקולקלה, כי חז"ל החמירו בזה מאד וקלקולה מצוי מאד והפסדיה עצומים. והנה שינוי הדיבור מאמתת המדובר בשם שקר יקרא, וגנות השקר אינו בשביל המרמה שבו שמשתמש בשקרו בשביל ריוח המקווה לו ברמותו את רעהו, אלא אף השינוי שאינו משמש לגורם של אונאה, בסיפור דברים של מה בכך, בשם שקר יכונה, ובכלל עון השקר הוא, וכמו שאמרו ב"מ *(כג, ב)*, בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במיליהו במסכתא כו', הנה הותר הדבר רק משום שכאן הגדת האמת יש בו מן הגנות ונבחר כאן השינוי והנלוזה מן האמת, אבל בדברים אחרים כיוצא בהן אף שהן דברים של מה בכך ואינו גורם בשקרו שום הטעה לחברו בכלל שקר הוא.

וכבר הפליגו חכמים בדבר בסנהדרין *(צז, א)* א"ל ההוא מרבנן כו' דאי הוו יהבי ליה כל חללי דעלמא לא הוה משני בדבורי', זימנא חדא איקלעי להההוא אתרא וקושטא שמי' ולא הוו משני בדיבורייהו ולא הוה מיית איניש מהתם בלא זימני' נסיבי אתתא מנהון והוו לי תרתין בנין מינה יומא חד הוה יתבא דביתהו וקא חייפא רישה אתאי שיבבתא טרפא אדשא סבר לאו אורח ארעא אמר לה ליתא הכא שכיבו לי' תרתין בנין כו', הרי שינוי קל עונשו מיתה ר"ל.

ואמרו *(שם צב, א)* כל המחליף בדיבורו כאילו עובר עכו"ם כתיב הכא והייתי בעיניו כמתעתע וכתיב התם הבל המה מעשה תעתועים, ומבואר דדברי יעקב אבינו ע"ה לולא שהותרו ע"פ רוה"ק ששרתה על רבקה, היה בדבר חטא שהחמירו בו כאילו עובד עכו"מ. ואמרו שם *(קב, ב)* צא ממחיצתי שכן כתיב דובר שקרים ל"י לנגד עיניי ואמרו חגיגה י"ד ב' כשאתם מגיעים לאבני שיש טהור אל תאמרו מים מים משום שנאמר דובר שקרים וגו'.

והא דמצינו בגמ' ששינו בדיבורם כמו שאמר עולא ב"ק י"א לא מני', הוא בכלל הני תלת מילי שהיו חוששים שאינו לפי מדת הדרך ארץ להתריס נגד חכם פלוני, ושחששו שהחכם שגע בהן ויבוא הדבר לידי הקפדה ומצאו דרכי שלום לשנות בשביל זה.

והדבר מוכרח שהרי יש כאן שאלה למה השתמטו הלא חובת החכם להגדיל תורה ולהאדירה, ואסור למנוע בר, ומי התיר להשתמט, וע"כ שמצא בגון הזה חששות שאדם צריך להתרחק מהן ולא להכנס בנסיונות, ואם הותר לו למשוך ידו מפלפולה של תורה כדי לשמור על מדת הזהירות והזריזות, הותר גם כן לשנות.

ואם שנאוי הוא השקר הקל שאינו פוגע בחברו בשקרו, משנה תועבה היא המרמה שחץ שחוט לשונם דבר מרמה שכונן כזביו כדי להוליך את רעהו שולל, וקראו חז"ל לחלי הזאת גנבת דעת, ואמרו בגמ' חולין *(צד, א)* אסור לגנוב דעת הבריות אפילו דעתו של עכו"ם והאריכו שם בגמ' בפרטים הרבה.

וכ' הרמב"ן בפי' התורה *(בראשית לד, יג)* דאנשי שכם היו נדונים למיתה מן הדין שלא היו שומרים ז' מצוות ולא קבעו דינים והרי תפשו את דינה ועינו אותה, ומכל מקום לא הסכים יעקב אבינו עמהם מפני ששימשו בגנבת דעת אחרי שלב אנשי שכם היה בטוח באמונתם ובישרת לבם שלא יעשו עמהם רע.

ומה עצמו פשעי נוכל שברב שקידתו לחקות את התלמיד חכם בלבושו ובדיבורו ובתנועותיו עד שרכש לבות בני עירו לבטוח בו ולהאמינו, ובבטחון זה עושה סחורה להפיח כזבים לתועלתו, ולהרבות הוות למלא כיסו, ובחלקות יכסה ערמו, משים עצמו כתמים לא ידע מרמה, וכאילו כל דרכיו מישרים, הולך תמים ודובר צדק.

אם מגונות הן מדות משחתות לשעתן, מה רבו משחתותם כשהן מתמידות, ההתמדה משרטטת בצורת הנפש שרטוט יציב וקיים, ומראה הפרצוף ותבניתו משאיר אחריו התמדת המעשים הטובים והרעים של בעליה.

בן אדם שדיבר שקר לשעתו צורתו צורת אדם, ויש בו חטא, אך המתמיד בשקריו צורתו שקרן, ואישיותו נעדרת, ואיך יקח מוסר שיסודו אמת וחותמו אמת, אך גם במוסרו יתעתע בתעתועי מרמה חלי אנוש ולא יחוש.

סיכום הדף

נושא: ב' אנשים הזהים בשמותם. דיני ערב.

(עי' בראשונים לקשר בין דברי המשנה להלכות הנשנות בפרק זה.) **ב' אחים** האחד עשיר והשני עני שקיבלו בירושה בית הבד ובית המרחץ **המיועד להשכרה לאחרים**, חולקים בשכר. אם **שימושם מיועד לבני הבית**, אומר העשיר לעני הבא את זיתך ועבדיך והשתמש, כלומר מפסיד העני ואינו יכול להשכיר לאחרים.

ב' אנשים ששמותיהם זהים ודרים בעיר אחת, **אינם יכולים** להוציא שטר חוב אחד על השני. **ואין אדם אחר** יכול לתבוע אחד מהם, כיון שיטען שאינו הלווה אלא השני. **אם נמצא בין השטרות** שובר שכתוב בו שטרו של יוסף בן שמעון פרוע, שטרות של שניהם פרועים. **וכדי שיוכלו להסתדר** הם כותבים אף דור שלישי היינו יוסף בן שמעון בן פלוני. **ואם אף דומים** בשמות בדור השלישי יכתבו סימן או נוסף כגון גבוה נמוך, או כהן וכד'. **מבואר בגמ'** שיעלו בדורות עד שיהיה חילוק.

בא שטר **לבית דינו של רב הונא** שהיה כתוב בו "**אני פלוני בן פלוני לויתי ממך מנה**", **אמר רב הונא** לשון "ממך" יכול להתפרש על כל אדם בעולם ואינו יכול לגבות בשטר זה. **אמר רב חסדא לרבה** עיין בהלכה זו, שבערב ישאל אותך רב הונא בדין זה. מצא רבה ברייתא שמבואר בה, נט שיש בו עדים ואין בו זמן, **אמר אבא שאול** אם כתוב בו "גרשתיה היום", כשר. מבואר שהכוונה ליום שבו הגט יוצא, א"כ הוא הדין בשטר שכתוב בו "לויתי ממך" הכוונה למחזיק בשטר. **אמר אביי**, סבר אבא שאול בגט כשיטת ר"א שעדי מסירה כרתי ולכך בדיעבד מועיל בלא זמן, אולם בשטר הלוואה יש לחוש לנפילה. **אמר רבה**, שלא חוששים לנפילה. **והראיה** מהמשנה ששני אנשים עם שמות זהים אינם יכולים להוציא שטר אחד על השני אולם הם יכולים להוציא על אחרים, ואם תחוש לנפילה יטען הנתבע שהוא חייב לאחר. **ואביי סבר**, שאין לחוש לנפילה לא שכיחה שיפול מאדם ששמו "יוסף בן שמעון" וימצא אדם בשם זהה. אולם חוששים לנפילה בעולם, והרי יתכן שנפל שטר וכל אדם יכול לגבות בשטר שכתוב בו "לויתי ממך".

מבארת הגמ', שכאמור במשנה מדוקדק שב' אנשים בשמות זהים יכולים להוציא שטר על אדם אחר, **שסבר התנא** שאותיות נקנות במסירה ואף אם מסר לרעהו ששמו זהה יוכל לגבות בזה כדין. **ואילו בברייתא מבואר** שאינם יכולים להוציא שטר על אדם אחר, וסבר התנא של הברייתא שאין אותיות נקנות במסירה, ויטען הנתבע שאין הוא חייב אלא לשני, ואין לו שטר על מכירת השטר. **וי"א** שלכו"ע שטרות נקנים במסירה, והתנא של המשנה סבר שאין צריך להביא ראיה על הקנין. **והתנא של הברייתא** סבר שצריך להביא ראיה. **ונחלקו בדבר אביי ורבא, אביי** סבר שצריך להביא ראיה, ממה שלמדנו בברייתא שהחזיק אחד מן האחים שירשו שטר של אביהם, מוטל עליו להביא ראיה שהאחים נתנו לו ולא חטף מהם, א"כ כל אדם שטוען שקנה שטר חוב צריך להביא ראיה. **רבא חולק** וסובר שכל אדם אינו צריך להביא ראיה על רכישת השטר, אבל באחים הדין שונה כיון שמצויים ויתכן שאחד חטף. **וי"א** שרבא דקדק מהברייתא הנזכרת דווקא אחים צריכים להביא ראיה היות ומצויים אחד אצל השני אבל שאר אנשים לא. **ואביי חלק** כיון שאחים יודעים להזהר והיה צד שאינם צריכים להביא ראיה כשאר אנשים, קמ"ל.

מבואר בברייתא החולקת על כל האמור לעיל, שב' אנשים עם שמות זהים יכולים להוציא שטר חוב ביניהם וכן על אחרים. **ונחלקו** האם כותבים שטר ללוה לבדו, **התנא של המשנה סבר** שכותבים שטר ללוה לבדו, ויכתוב שטר בתורת לוה ויהפכו להיות מלוה, ולכן סבר שאין יכול להוציא שטר על חברו. **והתנא של הברייתא סבר** שאין כותבים ללוה לבדו, ואין חשש זה.

למדנו במשנה שאם נמצא שובר על שם שיש ב' אנשים עם שם זה, שטרות של שניהם פטורים. **מדוקדק** שבלא השובר הם חייבים, למרות שלמדנו שאין אחר מוציא עליהם שטר. **לדעת רבי ירמיה**, מדובר שבשובר אין דור שלישי ובשטר חוב יש דור שלישי. **לדעת אביי**, מדובר ששהי אנשים עם שם זהה באו לגבות מלווה אחד, ונמצא בידו שובר אחד שניהם אינם יכולים לגובת.

לפני מותו אמר לבנו ששטר אחד בין שטרותיו פרוע ואינו יודע מהו, אינו יכול לגבות אף שטר. יש ב' שטרות של אותו לווה, יכול לגבות רק את השטר הנמוך.

אמר רבא אמר לחברו שטר חוב שלך שנמצא בידי פרוע, השטר הגבוה פרוע. ואם אמר לשון חוב שבידי פרוע, הכל פרוע. **וביאר רבא לרבינא** שאם במכר אמר לו שדי מכורה, אין אומרים השדה הגדולה מכורה **שיד בעל השטר** על התחתונה.

לא גובה מן הערב תחילה אא"כ אמר שיגבה ממי שירצה. לרשב"ג אם יש נכסים ללוה בכל אופן לא יגבה מהערב. **וכן היה רשב"ג** אומר אם היה ערב על כתובת אשה, **כאשר מגרשה** בעלה צריך לידור ממנה הנאה, שמא עשה הבעל עם האשה קנוניא ואחרי שתוציא כתובתה מנכסי הערב יחזיר אותה.

ביארו רבה ורב יוסף, שאין לגבות מהערב כאשר הלווה קיים, **כיון** שטוען למלוה אני אחראי על פלוני, אני מעמידו לך שתפרע ממנו. **תמה ר"נ** שאין הבנה בדין זה. וביאר שכוונת המשנה לא יתבע את הערב ראשון. **ומביאה הגמ'** ברייתא שכך כוונת המשנה.

אמר ר"ה המקור לערב שמשתעבד ללא קנין, מיהודה שהיה ערב על בנימין. **שאל רב חסדא** ששם היה "ערב קבלן". **אלא אמר רב יצחק** המקור ממשלי "לקח בגדו כי ערב זר ובעד נכריה חבלהו" וכו', **מבואר** שבדיבור בעלמא. **לדעת אמימר** שיעבוד הערב תלוי במחלוקת רבי יהודה ורבי יוסי אם אסמכתא קונה או לא. **תמה רב אשי** והרי אנו סוברים שאסמכתא לא קונה, ויש ערבים. **אלא ביאר רב אשי** משתעבד הערב בהנאה שיש לו ממה שסומך עליו המלוה.